

پدافند غیر عامل

امام خمینی(ره): در هر شرایطی باید بنیه دفاعی کشور در بهترین وضعیت باشد، مردم در طول سال های جنگ و مبارزه ابعاد کینه و قساوت و عداوت دشمنان خدا و خود را لمس کرده اند، باید خطر تهاجم جهانخواران در شیوه ها و شکل های مختلف را جدی تر بدانند.

مقام معظم رهبری: دفاع جزئی از هویت یک ملت زنده است، هر ملتی که نتواند از خود دفاع بکند زنده نیست، هر ملتی هم که به فکر دفاع از خود نباشد و خود را آماده نکند، در واقع زنده نیست، هر ملتی هم که اهمیت دفاع را درک نکند به یک معنا زنده نیست.

تعریف پدافند غیر عامل

پدافند = پد + آفند

پد = پاد = متقابل یا متضاد

آفند = جنگ و جدال و دشمنی دفاع

۱- عامل

دفاع یا پدافند دو جزء دارد.

۲- غیر عامل

۱ - دفاع یا پدافند عامل :

پدافند عامل عبارت از رویارویی و مقابله مستقیم با دشمن و به کارگیری جنگ افزارهای مناسب و موجود به منظور دفع حمله و خنثی کردن اقدامات آفندی وی می باشد.

۲ - پدافند غیر عامل یا دفاع غیر عامل :

به مجموعه اقداماتی اطلاق می گردد که به کارگیری جنگ افزار و تسلیحات نیاز ندارد و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تاسیسات حیاتی و حساس و مهم نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران های هوایی موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد.

پدافند غیر عامل به معنای کاهش آسیب پذیری در هنگام بحران، بدون استفاده از اقدامات نظامی و صرفاً با بهره گیری از فعالیت های غیر نظامی، فنی و مدیریتی است. اقدامات پدافند غیر عامل شامل پوشش، پراکندگی، تفرقه و جابجایی، فریب، مکان یابی، اعلام خبر، قابلیت بقا، استحکامات، استتار، اختفاء، ماکت فریبنده و سازه های امن می باشد.

در پدافند غیر عامل تمام نهادها، نیروها، سازمان ها، صنایع و حتی مردم عادی می توانند نقش موثری ایفا کنند در حالیکه در پدافند عامل مانند سیستم های ضد هوایی و هواپیماهای رهگیر، تنها نیروهای مسلح مسئولیت بر عهده دارند.

پیدایش پدافند غیر عامل

موضوع پدافند غیر عامل در جهان از قدمتی به اندازه تاریخ زندگی انسان برخوردار است. و در طول تاریخ همیشه جزء مهمی از زندگی بشر بوده است.

زیر اقدامات دفاعی انسان سبب دفع یا کاهش میزان اثر تجاوز مهاجمان میشود. اما چگونگی دفاع به عوامل و شرایط مختلفی بستگی دارد و انسانها در دوران حیات خود سعی کرده اند تا با استفاده از عقل و تدبیر و اراده خود بهترین راه دفاع را در وضعیت های متفاوت ، در مقابل تهاجم دشمنانشان انتخاب و آن را به کار بندند.

در این ارتباط اقدامات دفاعی انسان همیشه با استفاده از سلاح و تجهیزات جنگی صورت نگرفته است ؛ بلکه در موارد زیادی انسان برای دفاع ، شیوه هایی را به کار برده که سلاح و تجهیزات جنگی در آن پدافند غیر عامل نقشی نداشته است .

انسان های اولیه از مامن های طبیعی مثل غارها و پوشش درختان استفاده می کردند.

با شکل گیری تمدن های اولیه استفاده از برج و بارو و خندق و دروازه های محکم متداول شد.

برای مثال ، در جنگ خندق وقتی مسلمانان به فرماندهی رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به پیشنهادهای سلیمان فارسی در اطراف مدینه ، خندقی حفر کردند تا دشمنان اسلام نتوانند از آن عبور نمایند ، در واقع از شیوه ی دفاعی پدافند غیر عامل استفاده کرده اند.

در خلال جنگ های ناحیه ای و بعد از جنگ جهانی اول و دوم ، با پیشرفت سلاح ها و تهدیدات ، پدافند غیر عامل نیز شکل تازه ای به خود گرفت مانند کشورهای آلمان ، شوروی ، آمریکا ، کانادا ، سوئیس ، یوگسلاوی ، کره شمالی.

تاریخ پنج هزار ساله بشریت

جامعه شناسان می گویند جنگ یکی از عناصر پایدار تاریخ بشری است و آن را به عنوان یک پدیده و واقعیت اجتماعی قلمداد نموده اند. بشریت در طول ۵ هزار سال تاریخ تمدن خود ۱۴ هزار جنگ را دیده و در این جنگ ها بیش از ۴ میلیارد انسان جان باخته اند. گفتنی اینکه در طول چند هزار سال تمدن بشری صرفاً ۲۶۸ سال بدون جنگ و مناقشه بوده است، در طی ۴۵ سال (از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰) در کره زمین فقط ۳ هفته بدون جنگ بوده و اکثر این جنگ ها در کشورهای جهان سوم به وقوع پیوسته است.

در قرن بیستم بیش از ۲۲۰ جنگ به وقوع پیوسته و بیش از ۲۰۰ میلیون تلفات انسانی داشته است. میهن اسلامی مان طی سالیان گذشته شاهد چند جنگ مهم (هشت سال جنگ تحمیلی، جنگ خلیج فارس، جنگ افغانستان و جنگ آمریکا و انگلیس علیه عراق) بوده است و وقوع مناقشات و جنگ های دیگری با اهداف ژئوپلیتیک، مهار، محاصره و مقابله با انقلاب اسلامی جزء اهداف راهبردی استکبار جهانی می باشد.

تجارب حاصله از جنگ‌های گذشته خصوصا هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق، جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ امریکا و انگلیس علیه عراق موید این نظر است که کشور مهاجم جهت در هم شکستن اراده ملت و توان اقتصادی، نظامی و سیاسی کشور مورد تهاجم با اتخاذ استراتژی انهدام مراکز ثقل؛ توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی و حساس می‌نماید. انجام اقدامات دفاع غیرعامل، در جنگ‌های نامتقارن امروزی در جهت مقابله با تهاجمات خصمانه و تقلیل خسارت ناشی از حملات هوایی، زمینی و دریایی کشور مهاجم، موضوعی بنیادی است که وسعت و گستره آن تمامی زیرساخت‌ها و مراکز حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی، سیاسی، ارتباطی، مواصلاتی نظیر بنادر، فرودگاه‌ها، و پل‌ها، زیر ساخت‌های محصولات کلیدی نظیر پالایشگاه‌ها، نیروگاه‌ها، مجتمع‌های بزرگ صنعتی، مراکز هدایت و فرماندهی و جمعیت مردمی کشور را در برمی‌گیرد تا حدی که حفظ امنیت ملی و اقتصادی، شکست‌ناپذیری در جنگ، به نحو چشمگیری وابسته به برنامه‌ریزی و ساماندهی همه جانبه در موضوع حیاتی دفاع غیرعامل می‌باشد

نگرشی تحقیقی به آمار و سوابق ثبت شده جنگ‌های گذشته موید این موضوع می‌باشد که به علل وجود شکاف فناوری بین تسلیحات مدرن آفندی هوایی دشمن و تسلیحات پدافند هوایی خودی، آسیب‌پذیری سامانه‌های پدافند هوایی در برابر جنگ الکترونیک، غافلگیر شدن این سامانه‌ها در برابر هواپیماهای تهاجمی و موشک‌های کروز و بالستیک، پرتاب موشک از ماورا برد جنگ افزارهای پدافند هوایی، فقدان سلاح‌های ضد موشک، اهداف حیاتی و حساس موجود را در صورت نبود و یا ضعف اقدامات دفاع غیرعامل به هدف‌های ساده و آسانی برای هدف‌گیری موفق و سریع هواپیماهای حمله‌ور و تسلیحات آفندی دشمن تبدیل خواهد نمود.

جنگ‌ها با پیشرفت فناوری و بکارگیری تسلیحات مدرن و هوشمند، ماهیت پیچیده‌تر و مخرب‌تری به خود گرفته و هر روزه در گوشه‌ای از جهان شاهد کشتار انبوه مردم و تخریب و انهدام منابع و سرمایه‌ها و زیرساخت‌های ملی آنها در اثر بمباران و انبوه آتش ویرانگر دشمنان بوده و این روند متوقف نشده و ادامه خواهد یافت.

در خلال جنگ جهانی دوم برای از بین بردن یک نیروگاه با احتمال انهدام ۹۶ درصد که ابعادی معادل ۴۰۰ در ۵۰۰ فوت مربع داشت تعداد ۶۵۰ بمب ۵۰۰ کیلوگرمی توسط ۱۱۰ بمب‌افکن B-17 به کار می‌رفت اما در جنگ خلیج فارس، هر نیروگاه توسط دو بمب هدایت شونده به طور دقیق منهدم گردید یعنی هر هواپیمای بمب‌افکن در جنگ خلیج فارس معادل ۱۱۰ بمب‌افکن B-17 کارایی داشت

در جنگ سال ۱۹۹۱ (جنگ خلیج فارس) پالایشگاه‌ها و مخازن نفتی با ۱۲۰۰ تن بمب طی ۵۰۰ پرواز بر روی ۲۸ پالایشگاه عراق بمباران و تولید نفت عراق به طور کلی متوقف گردید. امروزه کشورهایی که طعم خرابی و خسارت ناشی از جنگ را چشیده‌اند جهت حفظ سرمایه‌های ملی و منابع حیاتی خود توجه خاص و ویژه‌ای به دفاع غیرعامل نموده و در راهبرد دفاعی خود جایگاه والایی برای آن قایل شده‌اند و نمونه بارز آن کشور کره شمالی می‌باشد که با اتخاذ سیاست و استراتژی تمرکززدایی در این راستا اقدامات بنیادی و اساسی جالب توجهی اتخاذ نموده است و جوهره و ثقل اصلی آن، اقدامات دفاع غیرعامل و ملاحظات جدی دفاعی، امنیتی و اقتصادی در ساخت و احداث مراکز حیاتی از قبیل متروی پیونگیانگ با عمق ۹۵ الی ۱۰۵ متر مقاوم در برابر سلاح‌های متعارف و غیرمتعارف، احتراز از ساخت و احداث مجتمع‌های بزرگ و زیرساخت‌های حجیم کلیدی و توجه به ساخت و احداث مراکز

حیاتی و حساس به صورت کوچک و پراکنده نمودن آنها در اقصی نقاط کشور، احداث تونل‌های عظیم زیرزمینی، ایجاد صدها بندر کوچک با ظرفیت بارگیری یک تا دو کشتی در طول سواحل کشور، احداث جاده کمربندی با تونل‌های زیرزمینی در مرزها برای تسهیل نقل و انتقالات نظامی، احداث سد بزرگ نامپو در نزدیکی مصب رودخانه ددونگ کنگ در حاشیه سواحل غربی کره شمالی با استفاده دو منظوره اقتصادی و دفاعی سلاح آب بوده است.

نوام چامسکی قبل از وقوع جنگ اخیر عراق در مقایسه میان عراق و کره شمالی می‌گوید "به نظر می‌رسد به واسطه بی‌دفاع بودن عراق، تهاجم به این کشور باموفقیت انجام می‌شود" اگر کره شمالی و عراق را با هم مقایسه کنیم، عراق بی‌دفاع‌ترین و ضعیف‌ترین رژیم منطقه است در حالی که یکی از مخوف‌ترین دیکتاتورها در آنجا حکومت می‌کند در مقابل، کره شمالی یک تهدید به حساب می‌آید و به یک دلیل ساده به آن حمله نمی‌شود زیرا کره شمالی از یک عامل بازدارنده قوی برخوردار است یعنی توپخانه عظیمی که سئول را هدف گرفته است در صورتی که امریکا به این کشور حمله کند کره شمالی می‌تواند قسمت زیادی از کره جنوبی را نابود کند، به عبارت دیگر امریکا به کشورهای دنیا می‌گوید: "اگر بی‌دفاع هستید ما هر زمان که دلمان بخواهد به شما حمله می‌کنیم و اگر سدی دارید ما عقب‌نشینی می‌کنیم."

اجتناب‌ناپذیر بودن وقوع جنگ‌ها در طول تاریخ بشری، وقوع حداقل ۴ جنگ مهم در حریم مرزهای سرزمین میهن اسلامی در چند ساله اخیر و اهداف راهبردی امریکا در محاصره، مهار، تضعیف و براندازی جمهوری اسلامی، وجود طیف گسترده تهدیدات بالقوه و بالفعل کانون‌های بحران در پیرامون کشور، این پیام را به ما می‌دهد، "همچنان‌که نباید مرعوب تهدیدهای دشمن گردید، از سوی دیگر می‌بایست با اقدامات و تدابیر موثر دفاعی، خود را آماده مقابله با تهدیدات بالقوه و بالفعل دشمن نمود" و بخش بسیار مهم و حیاتی از این آمادگی در شرایط تهدیدات نامتقارن، اتخاذ راهبردهای دفاعی غیرعامل در جهت خنثی‌سازی و تقلیل و کاهش خسارات حملات احتمالی هوایی دشمن به مراکز ثقل میهن اسلامی و بالا بردن آستانه مقاومت ملی می‌باشد. شایسته است رهنمود و سخن حکیمانه امام راحل، را که در اول بحث آورده ایم فرا روی خود قرار دهیم. و آنکه باید خطر تهاجم جهانخواران در شیوه‌ها و شکل‌های مختلف احتمال تجاوز را مجدداً از سوی ابرقدرت‌ها و نوکرانشان باید جدی بگیریم.

اهمیت و ضرورت پدافند غیرعامل

برابر آمار سرشماری سال ۱۳۷۸، تعداد شهرهای کشور ۶۰۰ و تعداد روستاهای آن ۶۵۰۰ روستا بوده است، پدافند هوایی مراکز حیاتی و حساس موجود کشور در شهرها صرفاً با توپ ضد هوایی ۲۳ میلیمتری، نیازمند ۲۴۰۰۰۰ قبضه توپ، یک میلیون و دویست هزار نفر نیروی انسانی (خدمه)، ۳۰۰۰۰ آتشبار و ۷۵۰ گردان ویژ پدافند هوایی خواهد بود که امکان تامین، تشکیل، سازماندهی و پشتیبانی آن دور از دسترس می‌باشد.

دفاع غیرعامل در واقع مجموعه تمهیدات، اقدامات و طرح‌هایی است که با استفاده از ابزار، شرایط و حتی المقدور بدون نیاز به نیروی انسانی به صورت خود اتکا صورت گیرد. چنین اقداماتی از یک سو توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران افزایش داده و از سوی دیگر پیامدهای بحران را کاهش و امکان بازسازی مناطق آسیب دیده را با کمترین هزینه فراهم می‌سازد. در حقیقت طرح‌های پدافند غیرعامل قبل از انجام مراحل تهاجم و در زمان صلح تهیه و اجرا می‌گردند. با توجه به فرصتی که در

زمان صلح جهت تهیه چنین طرح هایی فراهم می گردد، ضروری است این قبیل تمهیدات در متن طراحی ها لحاظ گردند. به کارگیری تمهیدات و ملاحظات پدافند غیرعامل علاوه بر کاهش شدید هزینه ها، کارایی دفاعی طرح ها، اهداف و پروژه ها را در زمان تهاجم دشمن بسیار افزایش خواهد داد.

در حال حاضر عمده ترین هدف پدافند غیرعامل، ایمن سازی و کاهش آسیب پذیری زیرساخت های مورد نیاز مردم است تا بتدریج شرایطی را برای امنیت ایجاد نماید. این گونه اقدامات مهم در اکثر کشورهای دنیا انجام شده و یا در حال اقدام است.

این اقدامات اگر به صورت یک برنامه ریزی و با طراحی در توسعه کشور (توسعه پایدار) نهادینه شود، خود به خود بسیاری از زیر ساخت هایی که ایجاد می شود، در ذات خود ایمنی خواهند داشت. برای اصلاح زیرساخت های فعلی هم می توان با ارائه راهکارهایی مثل مهندسی مجدد، آنها را مستحکم کرد.

اهداف پدافند غیرعامل:

- ۱ - تداوم فعالیت های زیر بنایی کشور و تامین نیازهای حیاتی ،
- ۲ - تسهیل اداره کشور در شرایط تهدید و بحران ناشی از تجاوز خصمانه و حفظ بنیه دفاعی علی رغم حملات مخرب دشمن .
- ۳ - کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی، هدف یابی و دقت هدف گیری تسلیحات آفندی دشمن.
- ۴ - بالا بردن قابلیت بقا، استمرار عملیات و فعالیت های حیاتی و خدمات رسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی کشور در شرایط وقوع تهدید، بحران و جنگ.
- ۵ - تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارت و صدمات تاسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی کشور در برابر تهدیدات و عملیات دشمن.
- ۶ - سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن.
- ۷ - صرفه جوئی در هزینه های تسلیحاتی و نیروی انسانی.
- ۸ - فریب و تحمیل هزینه بیشتر به دشمن و تقویت بازدارندگی.
- ۹ - افزایش آستانه مقاومت مردم و نیروی خودی در برابر تهاجمات دشمن.
- ۱۰ - حفظ روحیه و انسجام وحدت ملی و حفظ سرمایه های ملی کشور.
- ۱۱ - حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور.

گستره پدافند غیرعامل :

محورهای های کلان تأثیرگذار بر پدافند غیرعامل در سطح ملی بر اساس نمودار ارائه شده شامل موارد ذیل می باشد:

- حوزه عمرانی (زیربنائی)
 - حوزه حمل و نقل و ارتباطات
 - حوزه دارو، غذا، آب و بازیابی نیروی انسانی
 - حوزه انرژی
 - حوزه رسانه ها و تبلیغات روانی
 - حوزه مخابرات
 - حوزه صنایع
 - حوزه مالی و اقتصادی
 - حوزه دیپلماسی و امنیت
 - حوزه دفاع
- نمونه هایی از مصداق آفند غیر عامل:

ایجاد رخنه در اتحاد مردم و حاکمیت، یک آفند غیر عامل است که عموماً دشمن به کار می برد.

ایجاد بحران کاذب اقتصادی،

انتشار شایعه مثل گسترش بیماری سارس در آسیای شرقی توسط رسانه های آمریکا که اقتصاد کشورهای آسیای شرقی را در عرض چند هفته به زمین زد،(در حالی که طبق اعلام مقامات مالزیایی آمار کشته شدگان تصادفات جاده ای مالزی ده برابر مرگ و میر ناشی از سارس بوده است)و همین امر باعث شد که عوارض اقتصادی و شایعات ناشی از این بیماری، مشکلات فراوانی برای این کشورها بوجود آورد.

جنگ رسانه ای را می توان یک آفند غیر عامل دانست،

مقابله و آمادگی با آفند غیر عامل بسیار سخت است زیرا نیازمند مهارت های بسیار بالایی است. در این زمینه باید برای مدیران کشور آموزش های لازم را تدارک دید. این نوع جنگ ها، جنگ های نرم افزاری و پیچیده هستند.

با تمام این تفاسیر، خوشبختانه قرآن کتاب آسمانی مسلمانان مملو از نکته هایی برای مقابله با این نوع جنگ ها است. جنگ های آینده دنیا قطعاً به سمت گسترش این نوع جنگ هاست که در آن با استفاده از ایجاد سازمان های غیردولتی با مأموریت های کاذب در حوزه های مختلف اقتصادی، سیاسی، امنیتی، اجتماعی و فرهنگی، درکشورها، ناپایداری دائمی و فروپاشی حکومت ها رخ خواهد داد(همانند فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی).

سلاح قدرتمند ثقلین (قرآن کریم و عترت) ، نه تنها راه مقابله با انواع مختلف و متعدد این نوع جنگ هارابه ما می دهد بلکه باجرات می توانیم بگوئیم که موقعیت بسیار بالای آفندی را به ما می دهد که در صورت انجام مطالعات دقیق آمایش سرزمینی در کره خاکی، قابلیت اجرایی بالائی دارد.

اصول پدافند غیر عامل

در اکثر منابع علمی و نظامی دنیا اصول مهم پدافند غیر عامل در قالب موارد زیر ذکر شده است.

۱ - اختفا

۲ - استتار

۳ - پوشش

۴ - فریب

۵ - تفرقه و پراکندگی

۶ - مقاومت سازی و استحکامات

۷ - اعلام خبر

در اینجا به اختصار به شیوه های اصول پدافند غیر عامل اشاره می شود.

۱ - اختفا

اختفا یا پنهان کاری به کلیه اقداماتی گفته می شود که مانع از قرار گرفتن تاسیسات و تجهیزات در دید مستقیم دشمن گردیده و یا تشخیص تاسیسات و تجهیزات و همچنین آگاهی از انجام فعالیت های خاص را برای او غیر ممکن و یا مشکل می سازد.

روش های اختفا عبارتند از:

الف - استفاده مناسب از عوارض زمین و احداث تاسیسات در محلی که توسط دشمن به سهولت قابل تشخیص و رویت نباشد.

ب- عادی و غیر مهم جلوه دادن تاسیسات با جدول بندی، درختکاری و ...

ج - جداسازی منطقی تاسیسات صنعتی که به علت نوع فعالیت نمی توان آنها را به طور کلی دگرگون نمود. به نحوی که تاثیر زیاد بر نوع فعالیت ها نگذارد.

د- حذف نقاط حیاتی و حساس و مهم از روی نقشه هایی که به دلیل خاص باید در رسانه های گروهی منعکس گردد.

ه - نشان ندادن نمای خارجی تاسیسات حیاتی و حساس در تلویزیون به خصوص در ارتباط با محیط اطراف و جاده ها

و - عدم درج آگهی در جراید به گونه ای که وقوع فعالیتی مهم در محدوده زمانی و در موقعیت جغرافیایی مورد استفاده قرار گیرد.

ز- ایجاد تاسیسات در اعماق زمین و یا در دل کوه ها که به این ترتیب علاوه بر پنهان کردن آنها بحث استحکام کافی در مقابله با راکت، بمب و موشک را می توان مطرح کرد.

ح - جابه جایی: از آن جایی که تاسیسات صنعتی به صورت ثابت در نقطه ای مستقر می شود و انتظار و تغییرات و تحولات دفعی از آنها نمی رود. چنانچه جمع آوری و نصب مجدد گونه هایی از صنایع تا حد لازم سهولت داشته باشد می توان کالبد های مورد نیاز را از نوع سبک و انعطاف پذیر مانند چادر و یا سازه های سبک با قابلیت مونتاژ و ديمونتاژ آن انتخاب نمود و در مراحل زمانی مختلف محل آن را جابه جا نمود.

۲ - استتار

مفهوم کلی استتار هم رنگ و هم شکل کردن تاسیسات و تجهیزات با محیط اطراف می باشد. استتار از موثرترین و متداول ترین روشهای دفاعی غیرعامل در ارتش کلاسیک دنیا است.

در مبحث استتار دو نوع دید از طرف دشمن مدنظر است ۱ دید هوایی ۲ دید زمینی

عوامل مربوط به اجرای استتار عبارتند از: رنگ، سایه، بافت، زمین، جنس و مصالح و حرارت و

انواع استتار

۱- استتار نوری

۲- استتار حرارتی

۳- استتار راداری

۴- استتار رادیویی (مثل ایجاد پارازیت یا ارسال فرامین کاذب).

۵- استتار بصری

۶- استتار صوتی

۷- ضد الکترونیکی

۳ - استحکامات:

در بحث پدافند غیرعامل استحکامات به سازه های موقتی اطلاق می شود که با توجه به شرایط و امکانات و میزان اهمیت و آسیب پذیری نقاط حیاتی و حساس در محل های مناسب و اطراف تاسیسات ایجاد می گردند تا مانع اصابت مستقیم موشک بمب، توپخانه ، خمپاره و یا ترکش این مهمات به تاسیسات و یا تجهیزات گردیده و اثرات ترکش و انفجار را به طور نسبی خنثی نمایند. استحکامات به شکل زیر طبقه بندی می شوند:

الف- خاکریز

چنانچه تجهیزات در فضای باز چیده شده و یا درون ساختمانی و با مقاومت مصالح معمولی قرار گرفته باشند با ایجاد خاکریز با ارتفاع و قطر مناسب می توان در مواردی مانع اصابت مستقیم بمب و موشک به تاسیسات و تجهیزات گردیده و در اکثر موارد مسیر ترکش و موج انفجار به طرف تاسیسات را سد کرد.

ب- کیسه شن

در صورتی که فضای لازم برای ایجاد خاکریز با شیب مناسب وجود نداشته باشد. با چیدن گونی های پر از شن و ماسه در چندین ردیف و روی هم می توان به نتایج مورد نظر برای حفظ تاسیسات دست یافت.

علاوه بر محصور کردن تاسیسات و تجهیزات می توان از کیسه شن به عنوان پوشش محافظتی نیز استفاده کرد مثل: لوله های زمینی انتقال نفت....

ج- دیوار کشی

ایجاد دیوار احتیاج به بررسی کارشناسی داشته و قطر و ارتفاع آن با توجه به مقاومت مصالح به کار رفته باید محاسبه شود. دیوار کشی شامل آجر چینی، سنگ چینی، ایجاد بلوک هایی با سیمان مسلح و یا استفاده از بلوک های پیش ساخته می باشد. دیوار کشی بهتر است در قطعات مجزا و کنار هم صورت گیرد.

۴ - پوشش

ایجاد پوشش یک اقدام موقتی است که با بالا رفتن شدت تهدید و احتمال حمله هوایی موشکی انجام شده و تا زمانی که احتمال حمله وجود دارد ادامه می یابد. با این عمل تاسیسات و تجهیزات یا مرکز فعالیت از دید خلبان یا حسگر نصب شده در سر بمب و موشک پنهان گردیده و هدف گیری و هدایت موشک و بمب های هدایت شونده از جمله بمب های لیزری میسر نشده و یا دقت آنها کاهش می یابد. پوشش می تواند توسط دود، بخار آب (غلیظ) و یا با هوا کردن بادکنک و بالن ایجاد شود.

انواع پوشش:

- پوشش امنیتی: اقداماتی است که عمدتاً در مورد تاسیسات ثابت به کار گرفته می شود و فعالیت های مجازی یا غیرواقعی را برای دشمن تداعی می کند.

- پوشش فیزیکی: اصطلاحاً اقداماتی است که موقتاً به صورت فیزیکی مانع از تشخیص هدف می گردد. که از جمله این اقدامات می توان به ایجاد پرده دود یا بخار غلیظ اشاره کرد.

۵ - ایجاد سازه های امن و مقاوم سازی

طراحی و احداث تاسیسات حیاتی و حساس به گونه ای که به طور کلی در مقابل اصابت مستقیم بمب و موشک مقاوم باشند در خیلی از موارد اصولاً عملی نبوده و به صرفه و صلاح نیز نمی باشد. زیرا هزینه ایجاد و تاسیسات با چنین مشخصاتی ممکن است به مراتب پیش از کل تجهیزات مربوطه باشد.

در اکثر موارد صلاح بر این است که اجزا مستقل تاسیسات و تجهیزات که اصابت احتمالی بمب موشک موجب از کار افتادن تجهیزات و توقف فعالیت بخشی از مجموعه گردیده اما خسارت جانبی زیادی به بار نمی آورد تنها در مقابل موج انفجار و ترکش بمب موشک محافظت شوند ولی بخشهایی از مجموعه که صدمه دیدن آنها موجب از کار افتادن کل سیستم و وقفه کامل یا نسبی در انجام فعالیت می گردد با مقاومت کافی اصابت بمب ساخته شوند.

چنانچه تاسیسات حیاتی و حساس که احتمالاً در فهرست هدف های دشمن قرار دارند فاقد مقاومت کافی در مقابل اصابت مستقیم بمب، موشک بوده و یا موج انفجار ناشی از اصابت، بمب موشک در نزدیکی تاسیسات را نتواند تحمل نمایند می توان با اجرای طرح های خاص مهندسی، مقاومت بنای آنها را افزایش داده و احتمالاً به حد مطلوب رسانید.

۶ - پراکندگی

پراکندگی عناصر کالبدی یکی از مباحث مهم پدافند غیرعامل محسوب می گردد که در کاهش خسارت ناشی از ایراد ضربه تخریبی دشمن بسیار موثر است و به عکس در صورتی که دشمن در مراحل تهاجمی خود پیش از شناسایی حضور و با بازشناسی به مرحله نشانه روی و اصابت دست یابد تمرکز عناصر کالبدی و حساس مجموعه مورد تهاجم موجب می گردد عملیات تهاجمی با حجم کمتر و متمرکز، بیشترین تخریب را به جا بگذارد.

ایجاد مجتمع های عظیم صنعتی، تاسیسات بندری وسیع، نیروگاه بزرگ و غیره در کشور که ممکن است مورد حمله هوایی دشمن قرار گیرد به صلاح نیست.

در مورد مراکز موجود لازم است مطالعات صورت گرفته و در صورت امکان طرح هایی جهت انتقال تدریجی آنها به نقاط مختلف کشور تهیه شود تا با رعایت اصول پراکندگی در محل های جدید مستقر گردند.

۷- تفرقه

منظور از تفرقه، جداسازی بخشی یا بخشهایی از تجهیزات، قطعات یدکی مواد و سایر وسائل و انتقال آنها به محلی غیر از محل استقرار دائمی و نجات آنها از تاثیر یک حمله هوایی موشکی احتمالی است. این امر نباید باعث توقف کامل فعالیت ها گردد.

۸ - فریب و اختلال:

به مجموعه اقداماتی که بتواند بازشناسی و توجه دشمن را از هدفهای مورد نظر منحرف کرده و موجب گمراهی وی در تشخیص و هدف گیری شود، فریب و اختلال اطلاق می شود.

۹- دسترسی ها:

دسترسی ها به معنی راه ها و فضاها عبوری و ارتباطی است و در انواع و مقیاس های مختلف قابل طرح است. خطوط ارتباطی یک موضع به محیط بیرونی باید تابع ضوابطی باشد که خصوصیات تهدیدات منجر به اختلال در تردد و یا حذف تردد شود.

۱۰- موانع

کلیه عواملی که نفوذ حضور دشمن را در محدوده مورد نظر مشکل نماید موانع نام دارد. انواع موانع عبارتند از:

الف- فاصله

یک اصل کلی آن است که هر چند فاصله سوژه از مبدا تهدید و تهاجم بیشتر باشد از ایمنی بیشتری برخوردار است، زیرا طی کردن فاصله با به کارگیری هر نوع شی تهاجمی اعم از موشکی، هوایی و زمینی، مستلزم برنامه ریزی دقیق تر و به کارگیری سلاح و تکنولوژی کارآمدتر و هزینه گزاف تر و در عین حال خطرپذیری بیشتر است.

ب- توپوگرافی

به معنی پستی و بلندی های زمین می باشد در صورت وجود ناهمواری در مسیر نقاط مورد نظر علاوه بر خود این ناهمواری ها باعث دشواری حرکت مهاجم به خصوص نیروی زمینی می شوند در عین حال امکاناتی را جهت به کارگیری تدافعی فراهم می نماید.

ج- زیستگاه ها

در هر منطقه که توده ای از کالبد معماری و تجمع نیروی انسانی وجود داشته باشد دلیل استحکامات متنوع و پیچیدگی کالبدی و سایر امکانات و از طرفی عدم شناخت دقیق دشمن از میزان و مکانیزم مقاومت های احتمالی همواره نوعی احتیاط و تردید وجود داشت و این امر خود به مثابه وجود قابلیت های پیشگیرانه می باشد.

د- آبهای سطحی

شامل نهرها، رودها، کانال ها، دریاچه ها و حوضچه های طبیعی، مصنوعی، تالاب ها و برکه های سطوح زیر کشت غرقابی مانند برنج و نیشکر می باشد که استعداد مانع بوده را در مقابل حمله های تصرف زمینی دارند.

ه- رمل ها

۱۱ - سیستم های ردیابی و اعلام خطر

بخشی از اقدامات پدافند غیرعامل و هوایی نظیر ایجاد پرده پوششی اقدامات درون سازمانی به منظور آماده نمودن محیط جهت ترک فعالیت استفاده از جان پناه و پناهگاه ها و غیره اندکی قبل از وقوع حملات هوایی موشکی صورت می گیرد.

و بنابراین کلیه افراد باید در زمان به نحوی از وقوع این حملات مطلع گردند.

مهمترین اقدام برقراری سیستم اعلام خطر در نقاط حیاتی و حساس با تشکیل یک مرکز اعلام خطر و گماردن یک نفر مسئول در هر زمان و استفاده از بلندگو، آژیر و خطر و غیره می باشد.

۱۲- آموزش و فرهنگ سازی:

مسئولین تصمیم گیرندگان و کلیه افرادی که به نحوی در سیاستگذاری تهیه اجرای طرح های پدافندی غیرعامل سهمی می باشند. لازم است متناسب با نیاز از آموزش های لازم برخوردار گردند. ارائه آموزش با تشکیل دوره های آموزشی مختلف، در مراکز آموزش نظامی و غیرنظامی میسر می باشد.

۱۳- پناهگاه ها و جان پناه:

پناهگاه های به مکانی اطلاق می گردد که در مقابل اثرات حملات هوایی موشکی نسبت به ساختمان های معمولی و یا فضای باز از امنیت بیشتری برخوردار باشد.

پناهگاه ها بهتر است در نزدیکی محل های تجمع افراد باشد و بهتر است در فاصله مناسب از تاسیسات و با استحکام مورد نظر جهت مقاومت در مقابل اصابت مستقیم بمب موشک و یا موج انفجار اتخاذ گردد.

پناهگاه ها باید مجهز به هواکش، سیستم تهویه طبیعی و یا مصنوعی، سیستم روشنایی و برق اضطراری، وسایل کمک های اولیه، آب و غذا، وسایل کنار زدن آوار و راه های ورود و خروجی متعدد به خارج از محوطه پناهگاه باشند.

جان پناه:

چنانچه ساختمان محل فعالیت دارای مقاومت کافی در مقابل موج انفجار و ترکش نبوده و تجهیزات و وسایل به کار رفته در تاسیسات خود خطر آفرین باشند و در مواردی که تاسیسات خود هدف حمله هستند با شنیدن صدای آژیر باید به محل امن تر رفت.

جان پناه می توان یک سنگر بتنی سرپوشیده، سنگر معمولی با دیواره آجری یا حتی خاکی باشد که افراد بتوانند با رفتن درون آن و نشستن روی پاهای خود یا روی سنگر در معرض اصابت ترکش قرار نگیرند.

۱۴- پدافند در مقابل حملات ویژه (شیمیایی، میکروبی، هسته ای)

استفاده از سلاح های شیمیایی در محیط جنگ رایج است و کمتر در محیط های تاسیساتی کاربرد دارد. اعلام خطر حمله شیمیایی یا حملات هوایی معمولاً متفاوت بوده و این اعلام خطر ممکن است قبل یا هم زمان با حمله صورت پذیرد. استفاده از ماسک در این شرایط بسیار مهم است.

در مورد حملات هسته ای: چنانچه افراد بدانند در صورت اطلاع از انفجار قریب الوقوع هسته ای با رفتن داخل یک سنگر، کشیدن یک پتوی مرطوب روی سر خود می توانند تا حد زیادی از آثار ناشی از ریزش اتمی مصون بمانند. قطعاً در مقابل یک حمله هسته ای به طور کامل تسلیم نخواهند شد، آموزش در این زمینه نقش موثری را ایفا می کند.

۱۵- آمایش دفاعی

شامل سازماندهی و چینش مناسب فضاها و تاسیسات برای نیل به اهداف استراتژیک و دفاعی صورت می گیرد و به مطالعات گسترده ای نیاز دارد.

۱۶ - سلاح شناسی:

یکی از مطالعات مهم در امور دفاعی و پدافندی، مطالعه بر روی توانایی های سلاح های متفاوت، میزان آسیب رسانی هر یک دسته بندی و روش های مقابله با آنها می باشد.

۱۷ - مکان یابی

انتخاب مطلوب و بهینه یک محل با امکان تحقق آن فعالیت و داشتن شرایط مناسب برای توسعه آینده به گونه ای که علاوه بر عوامل عمومی اصول پدافند غیر عامل رعایت شود.

۱۸ - مراکز حیاتی

مراکزی که دارای گستره فعالیت ملی می باشد و وجود و استمرار فعالیت آنها برای کشور حیاتی است و آسیب یا تصرف آنها بوسیله دشمن باعث اختلال کلی در اداره امور کشور می گردد.

مراکز حساس

مراکزی که دارای گستره فعالیت منطقه ای می باشند و وجود و استمرار فعالیت آنها برای مناطقی از کشور ضروری است و آسیب یا تصرف آنها به وسیله دشمن باعث بروز اختلال در بخشی از کشور می گردد.

مراکز مهم

مراکزی که دارای گستره فعالیت محلی می باشند و وجود و استمرار فعالیت آنها برای بخشی از کشور دارای اهمیت است و آسیب یا تصرف آنها به وسیله دشمن باعث بروز اختلال در بخشی از کشور می گردد.

۱۹ - تهدیدات:

تهدید دشمن (آمریکا) را کاملاً جدی بگیریید (فرمانده معظم کل قوا)

به کارگیری پدافند غیر عامل در جهت مقابله با تهدیدات و تقلیل خسارات ناشی از حملات هوایی، موشکی، زمینی و ... کشور مهاجم، موضوعی بنیادی و اساسی است که وسعت و گستره آن تقریباً تمامی مراکز حیاتی و آسیب پذیر نظامی، اقتصادی و ... کشور را در بر گرفته و حفظ امنیت ملی، استقلال سیاسی و اقتصادی و پیروزی در جنگ به نحو چشم گیری در راس امور است.

نتیجه گیری

آنچه در این سطور به آن پرداخته شد عبارت بود از اهم موضوعاتی که در مطالعه دفاع غیر عامل مورد بررسی قرار می گیرد. بدون تردید مسائل جانبی بسیار زیادی وجود دارند که در مجال های دیگر قابل بررسی هستند.

نتایج استفاده از پدافند غیر عامل

- ۱ - کاهش طمع کشورهای تهدید کننده و متخاصم.
 - ۲ - قرار نگرفتن در مظان اتهام تهدید علیه کشورها (مطابقت با سیاست تنش زدایی).
 - ۳ - پویایی علمی و فنی (در کلیه سطوح مدیریتی، مهندسی و فنی).
 - ۴ - افزایش پایداری ملی.
- ویژگیهای جمهوری اسلامی
- عواملی که موجب تهدید و تخاصم دائمی برخی از کشورهای سلطه شده است.
- ۱ - دیدگاه ایدئولوژیک و پایبندی نظام جمهوری اسلامی ایران به اسلام ناب محمدی (ص) و مبانی آن.
 - ۲ - دیدگاه ژئوپلتیک و جغرافیای خاص سیاسی.
 - ۳ - دیدگاه اقتصادی و بهرمندی از منابع عظیم نفت و گاز.
 - ۴ - دیدگاه جمهوری اسلامی ایران به عرصه فناوری های نوین (غنی سازی اورانیوم و...).
- جایگاه پدافند غیر عامل در اسلام

۱ - قرآن کریم:

- تعلیم ساخت زره به حضرت داوود (ع) جهت در امان ماندن از آسیب جنگ با کفار.
- ۲ - عملکرد حضرت رسول مکرم اسلام (ص)
- استفاده از شگردهای اختفاء که از اصل پدافند غیر عامل است. در جریان هجرت و مخفی شدن در غار ثور.
- ۳ - تاکید حضرت علی (ع) در نامه ۱۲ نهج البلاغه.
- آن حضرت می فرماید: قرار گاه های خود را در دامنه کوه ها و یا در کنار رودها احداث کنید زیرا در برابر تهاجم دشمن شما را حفاظت می کند.
- ۴ - استفاده از مزیت ارتفاعات و مراقبت از نقاط نفوذ دشمن در جنگها از جملع جنگ احد.
 - ۵ - کندن گودال پیرامون شهر مدینه در جنگ خندق و ...

با توجه به همه این مطالب لازم است احاد ملت نسبت به موضوع پدافند غیر عامل حساس باشند و همچنانکه در پدافند عامل در طول هشت سال جنگ تحمیلی مقاومت کردند و پیروز شدند در جنگ و دفاع پدافند غیر عامل هم هوشیارانه مقاومت نمایند.

کشورهایی مثل سوئیس، سوئد و سمبل پدافند غیر عامل محسوب می شوند، این کشورها در حالیکه هیچ گونه تهدیدی ندارند، اما آینده نگری می کنند. سوئیس کشور بی طرف است ولی پدافند غیر عامل و

دفاع غیرنظامی قوی دارد، به طوری که بعضی از دانشگاه‌ها و بیمارستان‌های این کشور در زیر کوه ساخته شده‌اند و تمامی برج‌های مسکونی بزرگ دارای پناهگاه هستند، این پناهگاه‌ها در برابر حملات میکروبی، شیمیایی و هسته‌ای مقاومت می‌کنند. در چین شهری زیرزمینی ساخته شده که گنجایش ۲ میلیون نفر را دارد.

وقتی سؤال می‌شود که کشور شما با سیاست‌های بی‌طرفانه خود چرا پیگیر چنین مواردی است؟ در جواب می‌گویند: هیچ کس آینده را تضمین نمی‌کند، اگر بخواهیم همیشه در صلح بمانیم باید زیر ساخت‌های این چنینی را مدام تقویت کنیم.

وضعیت پدافند غیرعامل در جمهوری اسلامی ایران

اگر شرایط کشور خودمان را با ضریب تهدیدی که دارد مقایسه کنیم متوجه شرایط نامناسب پدافند غیرعامل خواهیم شد. جمهوری اسلامی بعد از پیروزی انقلاب همواره با تهدید مواجه بوده و خواهد بود. در دنیا بیشترین تهدید نظامی علیه ایران بوده است، در حال حاضر به دلیل پرونده هسته‌ای، همه روزه شاهد انواع و اقسام تهدیدها هستیم. با توجه به شرایط موجود، برای توسعه کشور می‌بایست به این تهدیدات توجه لازم را داشته باشیم. اگر این گونه نباشد، دیگر نمی‌توان نام کم توجهی بر آن نهاد، یا غفلت است که اگر آگاهانه باشد خطرناک است و باید دستگاه اطلاعاتی با آن برخورد کند و اگر غیرآگاهانه بوده که باید جبران شود.

چه میزان کار باید کرد تا این کم توجهی‌ها جبران شود؟

ریشه مشکلات در زمینه پدافند غیرعامل، فرهنگی است. وقتی با مدیران درباره پدافند غیرعامل به بحث می‌نشینیم، با سه دسته از مدیران طرف هستیم. وقتی می‌گوییم باید پدافند غیرعامل اجرا شود می‌گویند پدافند غیرعامل یعنی چه؟ پس از توضیح، در جواب ما می‌گویند: توان دشمن فراتر از قدرت ماست و توان خودمان را به شدت ضعیف تصور می‌کنند. این نشان از عملیات روانی موثر دشمن دارد که به خوبی در توانمندی‌های خودش اغراق کرده است، متأسفانه در بخشی از مدیران کشور این نگرش وجود دارد.

برخی از مدیران، از پدافند غیرعامل برداشت نظامی دارند، یکی از مدیران بلند پایه دولتی می‌گفت: شما می‌خواهید پله‌های کشور را رنگ و استتار کنید تا از دید دشمن پنهان بماند و از سیستم‌های لیزری پیشرفته دشمن صحبت می‌کرد. در جواب باید گفت: این حرف‌ها متعلق به ۵۰ سال پیش است. الان در دانشگاه‌های نظامی کشورمان با دقت تحولات نظامی دشمن را مطالعه کرده و توانمندی‌ها و ضعف‌های آنها را بررسی می‌کنند و بر همین مبنای نقاط ضعف دشمن اطلاع کامل دارند. امروز جنگ‌ها پیشرفته شده و نسل جدیدی از جنگ‌ها در حال وقوع است. این کم اطلاعاتی باعث می‌شود، مدیران فکر کنند که انجام چنین اقدامات و لخرجی است! هر چند اکثر از مدیران هم درک مناسبی از پدافند غیرعامل دارند.

باید ببینیم که دشمن مطلق نیست و آسیب‌پذیری‌های فراوانی دارد و از طرفی توان ما بالاست. این جملات اعتقاد ماست و هرکس به این موارد اعتقاد ندارد، بهتر است به پدافند غیرعامل فکر نکند. باید باور فرهنگی ایجاد شود تا بتوانیم بر مشکلات فائق شویم. باید از سطح مدرسه نسبت به فرهنگ‌سازی و

آموزش پدافند غیر عامل اقدام کنیم. در پدافند غیر عامل به شدت جای کار وجود دارد. در پدافند غیر عامل به دنبال کاهش نسبی خسارت هستیم.

اگر به شکل‌گیری مسکن توسط بشر دقت کنیم می‌بینیم انسان در مقابل تهدیداتی چون باد، باران، رعد و برق، سرما و دیگر عوامل، سرپناهی برای خود ساخته، تا از گزند این تهدیدات در امان باشد. این سرپناه، همواره به روز شده تا به خانه‌های امروزی رسیده، در ژاپن، با توجه زلزله‌هایی فراوانی که در این کشور رخ می‌دهد، هنگام زلزله مردم میز جلوی خود را می‌گیرند تا وسائل روی میز زمین نریزند. ولی در کشور ما اهمیتی به این مسائل داده نمی‌شود و گمان می‌کنند که زلزله مخرب است و ما نمی‌توانیم بر آن فائق شویم.

در بند ۱۰ ماده ۱۲۱ برنامه چهارم توسعه که به تصویب مجلس رسیده، دولت مکلف شده تا در یک برنامه پنج ساله، کاهش آسیب‌پذیری رده‌های حیاتی و حساس کشور را فراهم کند. در سالهای ۸۴ و ۸۵ یک درصد از درآمد هر سازمان می‌بایست صرف پدافند غیر عامل همان سازمان می‌شد. در سال ۸۵ با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی بودجه مستقلی برای بحث در نظر گرفته شد، تا با همکاری سایر سازمانها، برنامه‌های مربوط به پدافند غیر عامل اجرا شود.

به لحاظ قانونی هم، آئین‌نامه اجرایی بند ۱۰ ماده ۱۲۱ قانون که به تصویب هیئت دولت و سپس به تأیید مقام معظم رهبری رسیده است، تکلیف کرده که رئیس هر دستگاه و یا نماینده وی مسئول پدافند غیر عامل دستگاه متبوعشان هستند و مکلف‌اند تا آسیب‌پذیری را شناسایی کرده و با برنامه‌هایی که با هماهنگی کمیته پدافند غیر عامل هماهنگ می‌شود، آسیب‌ها را کاهش دهد و به سمت پایداری و ایستایی ببرد.

سندی با عنوان سند راهبردی پدافند غیر عامل کشور تهیه و به تصویب رسیده است، که بخش عمده‌ای از طرح جامع در آن پیش‌بینی شده است که شامل چشم‌انداز و همسو با چشم‌انداز ۲۰ ساله اهداف کلان و بلند مدت، اهداف کوتاه مدت، سیاست‌های اجرایی و راهبرد می‌شود را پیش‌بینی کرده و در اختیار دستگاه‌ها قرار داد شده است تا از آن استفاده کنند.

در مراحل اولیه و ابتدایی کار هستیم، در اولین مرحله که رسیدن به یک باور مبتنی بر اینکه «می‌توانیم بر آسیب‌پذیری‌ها غلبه کنیم»، را پشت سر گذاشتیم.

در این زمینه تدبیر مقام معظم رهبری بر مدنظر قرار گرفتن اولویت‌هاست؛ که این اولویت‌ها بعد از طبقه‌بندی زیر ساختها بدست می‌آید، نقش هر زیر ساخت در پایداری ملی مشخص می‌کند که این زیر ساخت حیاتی، حساس است و یا فاقد طبقه‌بندی است. تا امروز نزدیک به ۷۰ درصد دستگاه‌هایی که طبقه‌بندی حیاتی و حساس دارند شناسایی شده و برنامه‌هایشان نهایی شده است و موافقت‌نامه‌هایی هم در این زمینه مبادله شده است. اگر مسیر تداوم داشته باشد و بودجه‌های مناسب را برای کار در نظر بگیرند، طی سه سال آینده بخش عمده‌ای از آسیب‌پذیری زیر ساخت‌های حیاتی کشور مرتفع می‌شود.

مسلماً از سرعت برنامه‌ها راضی نیستیم، به دلیل اینکه عقب‌ماندگی‌های زیادی را در این زمینه داریم. برای رفع مشکلات باید مطابق با نظام مهندسی و برنامه‌ریزی کشور قدم برداریم؛ این نظام تأکید می‌کند که طرح قبل از اجرا بایستی حتماً مطالعه شود و برای پروژه باید مشاور در نظر گرفته شود، مشاور برای انجام کار زمان خاص خودش را می‌خواهد، زیرا طرح باید توسط مشاور مطالعه شود تا آسیب‌پذیری‌ها را بشناسد و برای رفع آسیب‌ها، راه حل ارائه کند و در نهایت با توجه به نتایج مطالعات

مشاور، برنامه اجرایی توسط کمیته پدافند غیر عامل تنظیم شود، زمان بر بودن بخشی از این نظام محسوب می‌شود.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) فرمانده کل قوا در زمینه اجرای طرح‌های پدافند غیر عامل فرمودند: باید بسیجی‌وار عمل کنید. برای حرکت بسیجی‌وار و اجرای طرح مقداری عقب هستیم. باید با تمرکز و علاقه بیشتر و توجه به تدابیر فرمانده کل قوا سرعت کارها افزایش یابد.

امروز ما در ایران اسلامی

در پدافند غیر عامل، با سه نوع از پروژه مواجه هستیم، یا در حال مطالعه، یا در حال ساخت و یا در حال بهره‌برداری هستند. آنجایی که پروژه‌های در حال مطالعه هستند، می‌توانیم در مباحثی چون مکان‌یابی مناسب که یافتن عرصه امن در کشور است، پروژه را در برابر تهدید دشمن حفظ کنیم، بحث مقیاس آمایشی نیز در اینجا مطرح است مثلاً برای ساخت پالایشگاه باید، چه اندازه‌ای داشته باشد و کجا ساخته شود، ممکن است بخواهیم پالایشگاهی را کنار مرزها بسازیم، اما این پالایشگاه از لحاظ حجم و اندازه باید تعریف محلی و منطقه‌ای داشته باشد و مقیاس ملی آن باید در عمق مناسب کشور باشد.

دومین موضوع در مکان‌یابی، استفاده از عوارض طبیعی جهت کاهش آسیب‌پذیری است که اگر به درستی انتخاب شود، باعث کاهش آسیب‌ها می‌گردد.

سومین موضوع پراکندگی در سایت است، در ساخت پالایشگاه نباید مخازن سوخت را در کنار هم و به صورت خطی بسازیم، که با صدمه دیدن یکی از آنها باقی مخازن هم خود به خود آسیب ببینند، ممکن است عده‌ای بگویند که در قبال آسیب دیدن تاسیسات نفتی نمی‌توان کاری کرد، خوشبختانه یک مبتکر ایرانی با استفاده از آلیاژ آلومینیوم، ماده‌ای را ساخته که مانع از انفجار مواد سیال می‌شود.

این مواد را که به صورت الیاف بافته شده است مثلاً در باک موتور سیکلت تعبیه می‌کنند و سپس با شلیک گلوله آن را منفجر می‌کنند، به خاطر وجود این الیاف، باک منفجر نمی‌شود، بلکه مانند شمع می‌سوزد. می‌توانیم به جای مخازن فلزی از مخازن بتونی استفاده کنیم. با انجام این اقدامات می‌توانیم آسیب‌پذیری را از ۱۰۰ درصد به ۲۰ درصد برسانیم.

در قبال پروژه‌های در حال ساخت و یا بهره‌برداری هم می‌توان دست به اقداماتی زد، در پروژه‌های در حال ساخت، اگر هنوز برخی از تاسیسات ساخته نشده باشند، با ارائه راهکارهایی موارد مرتبط را باید اعمال کرد. در پروژه‌های در حال بهره‌برداری نیز با مطالعه پروژه، قسمت‌های آسیب‌پذیر را باید شناسایی کرده و تاثیر آسیب را بر سازه به حداقل برسانیم.

بومی سازی دانش پدافند غیر عامل

در زمینه پدافند غیر عامل از نبود دانش فنی مرتبط رنج می‌بریم، متأسفانه در کشورهای مختلف، مباحث مرتبط با پدافند غیر عامل طبقه‌بندی شده هستند و اطلاع کمی در این زمینه وجود دارد. در اجرای پروژه‌ها هم با مشکل عدم وجود مشاور فنی و تخصصی پدافند غیر عامل مواجه هستیم.

پس از شروع فعالیت‌های شرکت‌های مشاور و همکاری با کمیته پدافند غیرعامل به دست آوردهای علمی مطلوبی در زمینه دانش فنی دست یافته‌ایم. شرایط در این زمینه کاملاً امیدوار کننده و مثبت است.

آمریکایی‌ها جنگ‌ها را به ۴ نسل تقسیم بندی کرده‌اند. جنگ‌های آینده از مدل جنگ‌هایی است که آمریکایی‌ها در حال حاضر با استفاده از آن می‌جنگند، آن‌ها در برخورد با کشورها مدل‌های مختلفی را دارند، ویژگی جنگ‌های گذشته بر قسمت‌های نظامی، تلفات عمده، برخورد با مردم و عمدتاً سخت‌افزاری تمرکز پیدا می‌کرد. در جنگ‌های جدید تصرف خاک معنایی ندارد، هدف اصلی جابه‌جایی حکومت‌هاست؛ حکومت‌ها نیز با رای و پذیرش و باور مردمی سر و کار دارند. در جنگ‌های گذشته عملیات روانی پشتیبان عملیات نظامی بود، در جنگ‌های جدید بر عکس شده، عملیات اصلی همان عملیات روانی و سیاسی است و بخش نظامی از بخش سیاسی حمایت می‌کند. به این صورت که ابتدا یک عملیات روانی و یا سیاسی بزرگ را طراحی و اجرا می‌کنند و در نهایت نیز با بمباران چند هدف نظامی، به هدف‌شان می‌رسند، اصطلاحاً به این اقدام نظامی، جراحی می‌گویند.

تقریباً ۷۰ درصد کار در جنگ‌های جدید عملیات روانی است. از این نظر شکل‌دهی به افکار عمومی و مقابله با عملیات روانی دشمن کار دستگاه‌های فرهنگی و به ویژه رسانه‌ها است. هدف قراردادن انسجام ملی با اینکه یک هدف نظامی نیست و یک هدف سیاسی- اجتماعی است. اما انسجام ملی را با ابزار روانی هدف قرار می‌دهند، با به هم خوردن این انسجام به بخش مهمی از هدف خود رسیده‌اند. اینجاست که می‌توان پی به عملکرد خطیر دستگاه‌های فرهنگی برد. در این مقطع باید چارچوب و کارکرد جدیدی را در عرصه‌های فرهنگی تعریف کنیم.

این کارکردها می‌تواند آسیب‌پذیری‌های ما را در عرصه ملی در برابر دشمن کاهش دهد و در حفظ انسجام ملی و مدیریت یکپارچه کشور موثر باشد و آن را به پایداری برساند.

برای رسیدن به عوامل و چارچوب مورد نظر، باید مطالعه و دقت بیشتری انجام دهیم.

نقش رسانه‌ها در عملیات روانی و پدافند غیرعامل

رسانه‌ها در فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل و در حین پدافند غیرعامل کارکردهایی می‌توانند داشته باشند. رسانه‌ها در فرهنگ‌سازی و تغییر باورها در مردم و مسئولین نقش اساسی را ایفا می‌کنند، باید این جمله را که «ما می‌توانیم در مقابل تهدیدات دشمن و کاهش آسیب‌پذیری‌ها اقدام موثر انجام دهیم» در باور مردم بگنجانیم. یکی از اهداف مهم دشمن در عملیات روانی، القا «نمی‌توانیم» است، باید با استفاده از رسانه‌ها به جنگ این «القا» نادرست برویم.

رسانه‌ها باید با بیان توانمندی‌ها و کارهای انجام شده و آشکار ساختن ضعف‌های دشمن برای مردم گام موثری را در این زمینه بردارند. مردم باید بپذیرند که می‌توانیم و به دشمن هم ثابت کنیم که نمی‌توانند کاری کنند.

در حین دفاع هم رسانه‌ها باید ارتباطش را با مردم حفظ کنند و خدماتش را تداوم دهد، همچنین برای شرایط این چینی آمادگی و برنامه داشته باشند، مدیریت و تولید محتوا در حین دفاع بحث مهمی است که

باید از هم اکنون شروع شده و از زاویه مناسبی به آن نگریسته شود، در این زمینه نیازمند اقدامات اساسی و موثری هستیم.

مهمترین مشکلات و چالش‌های فراروی پدافند غیرعامل

مشکل باورهای فرهنگی یکی از مهمترین مشکلات است، همان‌طور که قبلا هم گفتیم، باید مردم و مسئولان به این باور برسند که «ما می‌توانیم» در برابر دشمن بایستیم. «سون تزو» استراتژیست مشهور چینی می‌گوید: اگر طالب صلح هستی باید آماده جنگ باشی.

اگر آرامش و صلح را می‌خواهیم باید خود را برای شرایط جنگی هم آماده کنیم باید آسیب‌پذیری‌هایمان را کاهش دهیم به طوری که بتوانیم در برابر تهدید پایداری کنیم. دشمن باید بفهمد که با اعمال تهدید نمی‌تواند سیستم را به هم بریزد و اگر به این نتیجه برسد موجب بازدارندگی می‌شود.

دومین مشکل، نبود دانش فنی پدافند غیرعامل است به دلیل طبقه‌بندی بودن این بحث با مشکلاتی مواجه هستیم، البته با تلاش زیاد می‌توان به نتایجی دست یافت.

و خلاصه اینکه به نظر می‌رسد همه مردم باید در این زمینه فعال شوند در عین حال بسیج بهترین و مناسب‌ترین بخش برای اجرای ماموریت پدافند غیرعامل است.

منابع

- ۱- مجموعه تمهیدات دفاع عامل و غیرعامل برای افراد و تاسیسات غیرنظامی (اصغر جدی ۱۳۸۳)
- ۲- مجموعه فعالیت‌های که می‌توان با انجام آن از بروز و استمرار سوانحی که جان و مال مردم را تهدید می‌کند جلوگیری نمود و یا در صورت بروز، آثار ناشی از آن را کاهش داد (موحدی نیا)
- ۳- کاهش خسارات مالی و صدمات جانی وارده بر غیرنظامیان در اثر حوادث طبیعی یا حوادث غیرطبیعی (مهندس شمسایی)
- ۴- برداشتی از مصاحبه سردار غلامرضا جلالی رییس کمیته دائمی پدافند غیرعامل کشور

محقق: حجت الاسلام سمیع الله مردان